

LiBeRtE
yayınları

Ertüt, Volkan, *Sekülerleşme Teorisi*, Ankara: Liberte Yayınları,
3. Baskı, Kasım 2023.

Sekülerleşme Teorisi

Volkan Ertit

LiBeRtE

Sekülerleşme Teorisi

Volkan Ertit

ISBN: 978-605-9823-42-5

Liberte Yayınları® / 227

3. Baskı: Kasım 2023; 1. Baskı: Şubat 2019

© 2019, Liberte Yayınları®

Tüm hakları saklıdır. Tamamı veya herhangi bir parçası, hiçbir şekilde fotokopiyle veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz ve dağıtılamaz. Yayınevimiz bunu yapanlar ve buna teşebbüs edenler hakkında kanunî takibat yaptırma hakkına sahiptir.

Yayın Editörü: **Muhammet Emin Çifçi**

Yayın Koordinatörü: **Emre Turku**

İç Tasarım: **Liberte Yayınları**

Kapak Tasarımı: **Mesut Koçak**

Baskı: **Reprobir Matbaa**

Adres: 1514. Sokak, No: 23, 06378 İvedik OSB Yenimahalle / Ankara

Telefon: (312) 395 20 29 | Sertifika No: 47381

LiBeRtE
yayınevi

Adres: GMK Bulvarı No: 108/16, 06570 Maltepe, Ankara

Telefon: (312) 230 87 03 | Faks: (312) 230 80 03

E-mail: info@liberte.com.tr | Web: www.liberte.com.tr | Sertifika No: 16438

Liberte Yayınları® Liberte Yayın Grubu'nun tescilli bir markasıdır.

Volkan Ertit

Lisansını Orta Doğu Teknik Üniversitesi Felsefe bölümünden alan Ertit, birinci yüksek lisans derecesini Katolik Leuven Üniversitesi'nin Avrupa Çalışmaları Bölümü'nden "Avrupa Sekülerleşme Tarihi" üzerine yazdığı tez ile almıştır. İkinci yüksek lisansını The Institut Européen des Hautes Etudes Internationales'de (Avrupa Uluslararası Çalışmalar Enstitüsü) Türkiye'nin sekülerleşme tarihi üzerine yaptığı çalışma ile almıştır. Doktorasını eski adı Katolik Nijmegen Üniversitesi olan Radboud Üniversitesi'nden Alevilerin Sekülerleşmesi üzerine yazdığı tez ile almıştır. Din Sosyolojisi alanında doktora sahibi olan Ertit'in çalışma alanları içerisinde sekülerleşme, sekülerleşme teorisi, Batı modernleşmesi tarihi, Aleviler, Nusayriler ve Türkiye Sekülerleşmesi yer almaktadır.

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1: Sekülerleşme Nedir?	47
BÖLÜM 2: Sekülerleşme Ne Değildir?	73
BÖLÜM 3: Sekülerleşme Kavramının Tarihi	99
BÖLÜM 4: Sekülerleşme Teorisi	111
BÖLÜM 5: Sekülerleşme Teorisinin Birinci Ayağı: Bilimsel Gelişmeler	125
BÖLÜM 6: Sekülerleşme Teorisinin İkinci Ayağı: Kapitalizm	165
BÖLÜM 7: Sekülerleşme Teorisinin Üçüncü Ayağı: Kentleşme	193
BÖLÜM 8: Sekülerleşme Teorisi Ne Değildir?	225
BÖLÜM 9: Diğer Teoriler	245
BÖLÜM 10: Türkiye'nin Sekülerleşme Pratiği	261
BÖLÜM 11: Sonuç	319
BÖLÜM 12: Kısa Sorular / Kısa Cevaplar	329
Referanslar	373
Dizin	421

İÇİNDEKİLER (DETAYLI)

Kısaltmalar	15
Tablolar, Şekiller ve Kutular	17
Editörden	19
Teşekkür	21
Okur'a	31
Besim F. Dellaloğlu:	
Volkan Ertit Ne Yapmaya Çalışıyor?	35
Çalışmanın Kurgusu	43
BÖLÜM 1: Sekülerleşme Nedir?	47
1. Sekülerleşmenin Tanımı.....	47
2. Neden Doğaüstü Merkezli Bir Kavrama İhtiyaç Duyuldu?	68
BÖLÜM 2: Sekülerleşme Ne Değildir?	73
1. Sekülerleşme Dinsizleşme Değildir.....	74
2. Sekülerleşme Laikleşme Değildir.....	78
2.1. Laiklik Neden Sekülerleşmeden Farklıdır?	79
2.2. "Tarih"teki Laiklik.....	80
2.3. Laikliğin Sekülerleşme Yerine Kullanıldığı Örnekler	87
3. Sekülerleşme Çağdaşlaşma (İlericilik/Aydınlanma) ya da Ahlâksızlaşma (Yozlaşma/Çürüme) Değildir.....	94

3.1. Birinci Yargı: Çağdaşlaşma Olarak Sekülerleşme.....	94
3.2. İkinci Yargı: Ahlâksızlaşma Olarak Sekülerleşme.....	95
BÖLÜM 3: Sekülerleşme Kavramının Tarihi	99
BÖLÜM 4: Sekülerleşme Teorisi	111
1. Sekülerleşme Teorisini Formülize Etmek.....	118
BÖLÜM 5: Sekülerleşme Teorisinin Birinci Ayağı: Bilimsel Gelişmeler	125
1. Bilim ve Din Arasında “Varsayılan” Sıfır-Toplamlı İlişkinin Kökene.....	126
2. Bilimsel Gelişmeler Sekülerleşmeyi Nasıl Hızlandırır.....	132
2.1. Rasyonel Düşüncenin Artışı ve Sekülerleşme.....	135
2.2. Modern Tıbbın Gelişimi ve Sekülerleşme.....	142
2.3. Doğanın Kontrol Altına Alınması ve Sekülerleşme.....	149
2.4. İnternet / Sosyal Medya ve Sekülerleşme.....	157
2.4.1. Yeni Toplumsallaşma Süreci.....	158
2.4.2. Kolaylaşan Flört Süreci.....	160
3. Sonuç.....	161
BÖLÜM 6: Sekülerleşme Teorisinin İkinci Ayağı: Kapitalizm	165
1. Kapitalizm Nedir.....	167
2. Kapitalizm Sekülerleşmeyi Nasıl Hızlandırır.....	171
2.1. Ekonomik Alanın Dinden Uzaklaşması ve Sekülerleşme.....	171
2.2. Geleneksel Aile Yapısının Dönüşümü ve Sekülerleşme.....	176
2.3. Yaşam Standardında Yükselme ve Sekülerleşme.....	179
2.4. Devlet Otoritesinin Azalması ve Sekülerleşme.....	183
3. Sonuç.....	189
BÖLÜM 7: Sekülerleşme Teorisinin Üçüncü Ayağı: Kentleşme	193
1. Mobilizasyon ve Sekülerleşme.....	197

1.1. Farklı Yaşam Tarzlarına Tahammül Etmeyi Öğrenme.....	200
1.2. Kutsal Güç Odaklarının Prestij Kaybetmesi.....	203
1.3. Kutsal Mekânlardan Uzaklaşmak.....	210
2. Özel Yaşam Alanlarının Yaygınlaşması ve Sekülerleşme	212
3. Eğitim Olanaklarının Artışı ve Sekülerleşme.....	218
3.1. Artan evlilik dışı yakınlaşmalar.....	220
3.2. Bireyselleşen kadınlar.....	222
3.3. Daha toleranslı olma.....	222
4. Sonuç.....	223

BÖLÜM 8: Sekülerleşme Teorisi Ne Değildir? 225

1. Sekülerleşme teorisi ilerici ya da sekülerist bir ideoloji değildir.....	226
2. Sekülerleşme teorisi toplumların aynı şekilde sekülerleşeceğini iddia etmez.....	229
3. Sekülerleşme teorisi modernleşmenin ateistleştirileceğini iddia etmez.....	233
4. Sekülerleşme teorisinin başat unsuru ibadet etme oranları değildir.....	236
5. Sekülerleşme teorisi lokal değildir.....	239

BÖLÜM 9: Diğer Teoriler 245

1. Dinî Pazar Modeli (DPM).....	247
2. Varoluşsal Güvenlik Teorisi (VGT).....	254
3. Dinî Bireyselleşme Teorisi (DBT).....	257

BÖLÜM 10: Türkiye'nin Sekülerleşme Pratiği 261

1. Modernleşen Türkiye.....	263
2. Sekülerleşen Türkiye.....	270
2.1. Azalan İbadet Etme Oranları.....	272
2.2. Evlilik Dışı İlişkilerin ve Boşanmaların Yaygınlaşması.....	275
2.2.1. Nikâhsız Birliktelikler.....	275
2.2.2. Boşanmalar.....	282

2.2.3. Azalan Çocuk Sayısı	282
2.3. Türkiye'nin Yeni Gerçekliği: Eşçinseller	284
2.4. Modernleşmeyle Etkisi Azalan Halk İnançları	288
2.5. Daha Kadınsı ve Erkeksi Kıyafet Kodları	290
2.6. İslam'ın Azalan Etkisi	296
2.6.1. Kanaat Önderliğinden Devlet Memurluğuna, İmamlar	296
2.6.2. Eskinin Temsilcisi, Alevi Dedeler	297
2.6.3. Bebek İsimlerindeki Dönüşüm	298
2.7. Seküler Söylemin Artışı	301
2.8. Medyadaki Değişim	303
2.9. Etkisi Azalan Alevilik ve Sünnilik	308
3. Karşı Argüman	313
4. Sonuç	317
BÖLÜM 11: Sonuç	319
BÖLÜM 12: Kısa Sorular / Kısa Cevaplar	329
Referanslar	373
Dizin	421

*Bu kitap, 1. Dünya Savaşı sırasında, Prusya Akademisi'nden dışlanma pahasına, bilimsel çalışmalarını Alman İmparatoru için değil bilimin kendisi için yapmaya devam edeceğini açıklayan **Albert Einstein**'a ve yeryüzünün farklı coğrafyalarında onunla aynı kültüre sahip akademisyenlere adanmıştır.*

Not: Bu çalışma, aşağıdaki eserler esas alınarak ortaya konmuştur.

Eserler

Ertit, V. (2019). Direnen Teori: Sekülerleşme. (Ed. M. A. Kirman & V. Ertit). *Sekülerleşme Tartışmaları*. Ankara: Kadim.

Ertit, V. (2018). Secularization: The Decline of the Supernatural Realm. *Religions*, 9 (92).

Ertit, V. (2018). God is Dying in Turkey as Well: Application of Seculariation Theory to a Non-Christian Society, *Open Theology* 4, 192-211.

Ertit, V. (2017). Din Merkezli Sekülerleşme Kavramı Yerine Metafizik Merkezli Sekülerleşme Kavramı. *Mütefekkir*, 4 (8), 297-312.

Ertit, V. (2017). *Secularization of Alevis in Turkey. An Extension of Steve Bruce's Secularization Paradigm and Its Application to Alevi Communities in Turkey*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Radboud Üniversitesi, Hollanda.

Kısaltmalar

akt. : Aktaran

bk. : Bakınız.

Çev : Çeviren

Ed. : Editör veya editörler

TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu

t.y. : “T”arih “Y”ok demektir. Bir referansın tarihi belirtilmemiş ise yanına yıl yerine t.y. yazılmıştır. Ör: (YÖK İstatistikleri, t.y.).

[] : Köşeli Parantez.

Çalışmada köşeli parantez iki amaçla kullanılmıştır. Birinci amaç herhangi bir yazardan alıntı yapılmış fakat bu alıntının içine yazar olarak ben ekleme yapmışsam köşeli parantez ile belirtilmiştir. Ör: Charles Glock’un ifade ettiği gibi, “Hinduizm’de [ya da İslam’da], bir bireyin uyandıktan akşam yatağına gideceği süre boyunca yapıp ettikleri.” metindeki “ya da İslam’da” ifadesi benim tarafımdan eklenmiştir. Glock’un orijinal alıntı yapılan metninde böyle bir

ifade yoktur. İkinci amaç ise, sosyal bilimler literatüründe bilinen eserlerin ilk basım yıllarının da belirtilmesi için referanslarda kullanılmıştır. Ör: (Durkheim, 2008 [1912]). Buradaki 1912 yılı, bahsi geçen eserin ilk basıldığı yılı göstermektedir.

Çalışma boyunca kullanılan köşeli parantezlerin bu bilginin ışığında okunması gerekmektedir.

- vb.** : Ve bunun gibi, ve benzeri.
- vd.** : Ve diğerleri (Çok yazarlı çalışmalar için)

Tablolar, Şekiller ve Kutular

Tablo 1.	Üç kitle gazetesinde “Laik-Laiklik-Laikleşme” kavramları ile “Seküler-Sekülerizm-Sekülerleşme” kavramlarının kullanım sıklığı	90
Tablo 2.	2091-2093 Arasındaki Güneş Tutulmalarından Örnekler	136
Tablo 3.	Çocuk Felci, Boğmaca ve Difteri hastalıklarına Bağlı Olgu ve Ölüm Sayıları, 1970-2003, Türkiye	146
Tablo 4.	Giresun İlinde Dinî Değerlere Yönelik Kuşaklararası Tutum Farklılıkları	234

Şekil 1.	Doğaüstü Alan	48
Şekil 2.	Sekülerleşme Teorisi	122
Şekil 3.	Sekülerleşme Teorisinin Bilimsel Gelişmeler Ayağı	134
Şekil 4.	Sekülerleşme Teorisinin Endüstriyel Kapitalizm Ayağı	168
Şekil 5.	Sekülerleşme Teorisinin Kentleşme Ayağı	194

Kutu 1.	Dinîmsi Yapı	59
Kutu 2.	Oruç ve Sekülerleşme	64
Kutu 3.	Halley Kuyruklu Yıldızı	137
Kutu 4.	Açıklanamayan Doğa Olayı: Hareketli Kayalar	139

Kutu 5.	Teknoloji ile Kanseri Engelleme	148
Kutu 6.	Atatürk Barajı ve Harran Ovası'nın Google Uydu Görüntüsü	151
Kutu 7.	Kibar Feyzo ve Mobilizasyon	204
Kutu 8.	Asch Deneyi	206
Kutu 9.	Su Balesi Yapan Sporcular	230
Kutu 10.	Restorana Çevrilen Kiliseler	252
Kutu 11.	Türkiye'nin İlk Eşcinsel Düğünü	287
Kutu 12.	Yeni Tesettür Kültürü	294
Kutu 13.	Aynı Toprağa Gömülemeyen Eşler	309
Kutu 14.	Farklı Hacimlerdeki Çay İçme Bardakları	334

Editörden

EDİTÖRLÜĞÜNÜ YAPMAKTAN BÜYÜK KEYİF ALDIĞIM BU KİTABI elime ilk aldığımda beklentim, sekülerleşme teorisini akademik bir dille Türkiye örneğine uyarlamasıydı. Ancak kitabı okudukça bundan fazlasıyla karşı karşıya olduğumu fark ettim. İzninizle kitabın editörü ve aynı zamanda bir okuru olarak, kitapla ilgili şahsımda heyecan uyandıran noktaları paylaşmak istiyorum.

Elinizde tuttuğunuz bu kitap, yalnızca sekülerleşme teorisinin ne olduğunu yahut Türkiye toplumunun sekülerleşip sekülerleşmediğini anlatmakla kalmıyor, aynı zamanda teoriye evrensel bir nitelik kazandırıyor. Volkan Ertit bu kitapla, sekülerleşme kavramını yeniden tanımlayarak, sekülerleşme teorisini Batı Avrupa ve Amerika merkezli olmaktan kurtarıyor. Ortaya koyduğu tanımla birlikte, sekülerleşme teorisini Hıristiyan olmayan toplumlardaki dönüşümleri de açıklayabilecek bir araç haline geliyor. Kitabı özellikle bu yönüyle Türk akademisi için heyecan verici buluyorum.

Kitabın sekülerleşme tartışmalarına sunduğu heyecan verici katkılardan bir diğeri ise Peter Berger ve Rodney Stark gibi alanın bilinen isimlerinin metodolojik yanlışlarını ortaya koyması. Yazar

böylelikle, sekülerleşme tartışmalarının daha sağlıklı bir zemin üzerinde yürütülmesine aracılık ediyor.

Kitapta Türkiye'nin sekülerleşme serüveni, kuvvetli ampirik verilerle ayrıntılı bir şekilde açıklanıyor. Kitapta ortaya konulan tezin güçlülüğüne, Ertit'in akıcı üslubu ve konuyu işleyiş biçimi de eklendiğinde; bu kitabın uzun yıllar boyunca Türkiye'deki sekülerleşme tartışmalarına önemli katkılar sunacağına ve din sosyolojisi derslerinde tartışılan kitaplar arasında yer alacağına inanıyorum.

Kitapla ilgili bir diğer dikkat çekici nokta, yazarın, kitabın anlaşılabilirliğini artırmak için verdiği uğraş. Bu uğraş, kitaba hem biçim hem de üslup açısından yansıyor; kitabı anlaşılır ve akıcı kılıyor. Yazarın okurla kurduğu "takıntı" derecesindeki empati de kitabı okurken akla gelen birçok sorunun cevabının birkaç sayfa içerisinde bulunmasını sağlıyor. Yazar ayrıca kullandığı üslup ile kitabı rijit bir akademik metin olmaktan kurtarıp, konuya ilgi duyan herkesin yararlanabileceği bir eser haline dönüştürüyor.

Kendi adıma, bu denli akademik ahlak ve titizlikle yazılmış bir kitabın editörlüğünü yapmış olmaktan mutluluk duyuyorum. Uzun yıllar sekülerleşme tartışmalarını beslemesi dileği ile...

Muhammet Emin Çifçi

19 Aralık 2018

Teşekkür

SEVGİLİ OKUR,

Bu teşekkür bölümü, kitabın sizlere ulaşabilmesi için bana yardımcı olanlara borç ödemek istediğim yer. Teşekkür bölümlerinin yazar ve eserin yayımlanma süresince ona destek olanlar arasında kısa bir mektuplaşma olduğunu düşünüyorum. O nedenle, izninizle, bu borcumu öderken daha rahat ve bana ait bir dil kullanma arzusundaım. Aksi takdirde, eserin yayımlanma aşamasına gelene kadar, çoğu zaman mahcup etme derecesinde verilen desteğin hakkını ödeyemeyeceğimi düşünüyorum.

Her akademik eser gibi bu eser de yazarın kendi fikirleri ve zamanından daha fazlasını içermektedir. Bir fikre sahip olmak ile onu geniş kitlelere sunacak şekilde kitap içinde sunmak farklı “iş yükleri” gerektirir. Bazı zamanlar kâğıda aktarılacak fikrin ne olduğu, onun nasıl aktarıldığının ve sunulduğunun gölgesi altında kalabilmektedir.

Yazarın kafasının net olmaması, sunacağı fikirlere yeterince güvenmiyor olması, kendisini sadece belli bir kesimin anlamasını

istememesi ya da tam tersi geniş kitlelere ulaşma arzusu, iddiasının şehvetine kapılması ve benzeri durumlar yazarın anlaşılmasına, temel akademik üsluptan uzaklaşmasına veya bilimsel etik kurallara hassasiyet göstermemesine sebep olabilir. Bu gibi durumlarda hem anlatımdaki kopukluk hem de üslubun kendisi içeriğin önüne geçebilir.

Bunlara ek olarak, 400 sayfalık bir eserin yazar tarafından defalarca okunması, bir noktadan sonra metindeki çelişkilere, üslup noktasındaki tutarsızlıklara, imla hatalarına, gereksiz tekrarlara, kötü örneklerle ve yeterince açıklanmamış noktalara karşı yazarı duyarsız hale getirebilmektedir. O sebeple yazarın iddiasının kâğıda dökülmeden önce etraflıca tartışılması ve metne dönüştürülen iddianın “metne uzak zihinler” tarafından eleştirel şekilde okunması gerekmektedir. Bütün bunlara, yazım aşamasında gereken huzurlu çalışma ortamı, aktif entelektüel sorgulamalar ve matbaa aşamasına geçişteki emekler eklenince, bir kitabın, yazarın düşüncelerinden çok daha fazlası olduğu görülecektir.

Bu çalışma da tüm bu süreçlerden muaf değildir. Aşağıdaki isimler, kitap fikrinin aklıma düştüğü ilk andan, kitabın matbaadan çıktığı son ana kadar bana yardımcı olan kişilerdi. Muhakkak ki ismini zikretmeyi unuttuğum kişiler olacaktır. Af diliyorum.

Sadece burada yazılan cümleler, bana sunulan destek için yeterli olmayacaksa da, insan üzerine basa basa söylemek istiyor: Teşekkür ederim.

...

Kişinin sevgilisi ile kendi uzmanlık alanı hakkında konuşması, tartışması, ondan fikir alması ve ekleyeceği ya da çıkaracağı şeylerde ona danışması büyük bi' lüks. Kitap yayımlandıktan sonra “Ah keşke burayı yazmasaydım.” diyebileceğim neredeyse tüm bölümleri toparlamama yardımcı olduğun ve kitabın yazılma sü-

recindeki son 11 ayda aklıma gelen tüm detayları, günün hangi saati olduğunu umursamaksızın, bıkmadan usanmadan dinlediğin, paylaştığın, yorumladığın için bin teşekkür ederim Tuğba. Söz, ben de aynısını yapacağım:)

Daha önceki çalışmalarımı da baz alarak ifade etmeliyim, akademik üretimlerimdeki sağduyumsun Akay (abi). Sadece kitabın daha “şık” hale gelmesi, dinler tarihi ile ilgili bölümlerdeki ek bilgiler, gereksiz örneklerin atılması ve imla hatalarının düzeltilmesi için teşekkür etmiyorum sana. Kitaba son noktayı koyduğumda hepimizin aklında aynı soru vardı: “Acaba Akay kitabı beğenecek mi?” Senin onay vermediğin bir şeyi geniş kitleler ile paylaşmıyorum. Abim olarak hep bir adım uzağında desteğini hissediyorum zaten. Ama bir de entelektüel referans noktam olarak yanımda olman, bana uzun zaman dilimleri ayırman, kitabın her bir cümlesi ile ilgilenmen o kadar değerli ki. Şanslı hissettiğimi bilmeni isterim Abi. Bir sonraki kitapta görüşmek dileği ile...

Sevgili Editör’üm ve dostum Muhammet Emin (Çifçi) hocam,

Kitap taslağında yaptığın değişiklikleri ya da önermeleri çoğu kez hafif bir gülümseme ile düzelttim. Hatta yaptığın bazı değişiklikleri başkalarına gösterdim “Bakın böyle biri ile çalışıyorum.” deyip gurur duymak için. Hem Türkçe konusundaki hassasiyetin, hem mütedeyyin kesimin kodlarına hakimiyetin, hem akademik üslup ve ahlâk konusundaki müktesebatin, hem de entelektüel düzeyin, kitabı çok farklı bir noktaya taşıdı Emin hocam. Muhakkak ki sen olmasaydın da çıkacaktı bu kitap. Ama büyük, çok büyük hata olurmuş. Eğer kabul edersen, bundan sonra metin haline gelen tüm üretimlerimin editörü olmanı rica ediyorum.

Tuğba, Akay ve Emin hocam ile birlikte,

Titizlikleri ve sahip oldukları akademik kültürü aktarma noktasında sergiledikleri cömertlik için Hollanda’nın Radboud

Üniversitesi'nden doktora hocalarım Evert van der Zweerde ve Karin van Nieuwkerk'e,

Kitabın farklı bölümlerini okuyup içeriğe sundukları katkıları için değil sadece, aynı zamanda okudukları bölümleri saatler süren sohbetlerde benimle tartışma nezaketi gösterdikleri için hocalarım Osman Zahid Çifçi, Mustafa Sarmış, Akif Balkaya ve Mahmut Toptaş'a,

2005 gibi erken bi' tarihte kaleme aldığı *Din ve Sekülerleşme* kitabında, sekülerleşme kavramını Türkiye'de ilk defa sistematik şekilde tartışanlardan biri olan ve o zamandan bu yana kavramın geniş kitlelerce tanınmasında önemli rol oynamış, Adana'nın çeşitli kafelerinde bana ayırdığı uzun saatler boyunca kavrama dair daha geniş bir perspektife sahip olmamı sağlayan hocam Mehmet Ali Kirman'a,

Hem alanın en kült makalelerini Türkçe'ye çevirmesi hem konu ile ilgili ortaya koyduğu eserler ile Türkiye'deki sekülerleşme tartışmalarının önemli bir eksiğini tek başına gidermesi, hem de çalışmalarımın geniş kesimlerce duyulması noktasında genç meslektaşına sunduğu destek için hocam Ali Köse'ye,

Türkiye'nin sekülerleştiği iddiasının şimdiki gibi kabul görmediği ve azımsanmayacak kadar geniş bir akademisyen kitlesinin "sekülerleşme" iddiasını kabul etmediği bi' dönemde, lisansüstü dersine beni davet edip, geleceğin genç akademisyen adayı öğrencileri ile fikirlerimi paylaşma fırsatı veren, kitaba yazdığı sunuş yazısı ile sekülerleşme çalışmalarının yöntemine dair yol gösteren, Türkiye'nin önemli entelektüellerinden hocam Besim F. Dellaloğlu'na,

2018 yılında düzenlediğimiz *Uluslararası Din Sosyoloji Sempozyumu*'na katılan ve sempozyum süresince bu kitapta ifade edilen-

leri tartıştığımız sekülerleşme tartışmalarının Türkiye'deki öncüsü olan hocalarıma,

Bahsi geçen sempozyumu düzenlemek için gerekli olan maddi imkânları tek başına finanse ederek, Türkiye'de din sosyolojisi alanında (ve dolayısı ile sekülerleşme alanında da) çalışma yapan akademisyenlerin bir araya gelip heyecanlı tartışmaların parçası olmalarına ve bu kitabın daha sağlam temeller üzerinde yazılmasına vesile olan, Muhafazakâr Düşünce Dergisi'nin kurucusu, 15 yıllık dostum Serhat Buhari Baytekin'e,

Türkiye'nin farklı üniversitelerinde ve kuruluşlarında gerçekleşen konferanslarda soruları ve eleştirileri ile kendimi daha iyi ifade etmemi sağlayan öğrencilere (kitabın son bölümü size ayrıldı) ve bu konferansları organize eden öğrenci topluluklarına, bölümlere ve sivil toplum kuruluşlarına,

Kitabın 6. bölümünde yer alan "faiz" ile ilgili kısımlarda, beni konunun ilk kaynakları ile tanıştıran ve faiz-İslam ilişkisine dair farklı okumalar önererek yeni bakış açıları kazanmamı sağlayan dostum Hakan Şahin'e,

Kitabın 10. bölümünü okuyarak gerekli düzeltmeleri yapmamı sağlayan Sümeyye Toptaş'a,

Kitabın yazılma döneminde sağladıkları destek için Aksaray Üniversitesi Rektörü Yusuf Şahin'e, hocam Nafiz Tok'a, sayın Abdulkadir Sözcü'ye ve Anayasa Mahkemesi Raportörü Hilmi Can Turan'a,

Yine bu süreçte eleştirileri ve fikir teatileri ile iddialarımı defaatle sınamama yardımcı olan dayılarım Ali Acil ve Berkant Acil'e, entelektüel yoldaşım Can Çilli'ye ve koridordaşlarım Zübeyir Ovacık, Mehmet Evren ve Nuri Çiçek'e,

teşekkür ediyorum.

Tüm bu isimlere ek olarak, yayınevim LİBERTE'nin insanlarına özel teşekkür etmem gerekiyor.

“Emrecim kitap bitti.”

“Emrecim bir önceki dosyada kitap bitti demiştim ama, o dosyaya değil de buna bakar mısın, bu artık son dosya!”

“Emrecim ya kızma ama, 2. ve 4. bölümde bazı paragrafların değişmesi gerekti acaba diğer gönderdiklerimi yok sayıp, bu gönderdiğim son dosyayı dikkate alır mısın?”

“Emrecim yine ben, 73. sayfadaki virgüülü unutmuşuz”,

“Emrecim, ne haber ya, her şey yolunda mı dostum. Umarım sağlığın sıhhatin yerindedir, ben de öylesine aramıştım seni, aaa kitapla mı ilgileniyorsun, e öyleyse, yani mademki kitap üzerindesin, belki 321. sayfa, 12. satırdaki ‘ile’ kelimesini silebilir miyiz hazır elin değişmişken. Ya havalar da ne bozdu son zamanlarda değil mi?”

“Emrecim, alo, alo, Emrecim... Ses gitti, alla alla, ne oldu ki acaba?”

Şu yukarıdaki ifadeleri yazarken abartıyor olmayı o kadar çok isterdim ki. Ama ne yazık ki öyle değil. Emre'nin (Turku) son 2 ayının kabusu oldum. Ama bi' kere kırmadı, bi' kere sesinde “öf yeter” tonu yoktu, bi' kere bile bana kendimi kötü hissettirmedi. Biliyorum çalıştığın her yazarın benim gibi olmasını istemeyeceğini, ama senin gibi bir yayın koordinatörü ile çalışmak benim için büyük şanstı Emre. Yine yeniden, bi' kez daha, çok teşekkür ediyorum.

Türkiye’de sekülerleşme üzerine verdiğim ilk seminer, Özlem (Çağlar-Yılmaz) hocamın isteği ile 2011 yılında gerçekleşmişti. Sekülerleşme tartışmalarına dair her konuda benimle hemfikir olmasa da, erken tarihlerden itibaren fikirlerimin geniş kitlelerce duyulması ve tartışılması gerektiğini düşünen kişiydi. Bu kapsam-

lı kitap da, yine onun sorumlusu olduğu LIBERTE tarafından, onun yoğun ilgisi altında yayımlanmakta. Hem kitaba duyduğunuz güven, hem de basım aşamasındaki sahiplenici tavrınız ve titizliğiniz için çok teşekkür ederim Özlem hocam.

Bazı kavramların ya da teorilerin, sembolleştirilmesi ya da fotoğraf ile anlatılması her zaman çok kolay olmayabilir. Özellikle kavram üzerinde geniş bir konsensüs oluşmamışsa ve bi' de hacimli bir kitap ise söz konusu olan, görsel tasarımcının işi zorlaşabilmektedir. Mesut (Koçak) ise, bi' yandan kapak tasarımı ile diğer taraftan da benimle uğraşmak durumunda kaldı. Yazarlar için en stresli ve tatmin derecesi düşük bir alanı, benim için "ah işte budur" durumuna çevirdiğin için, çok teşekkür ederim. Derdimi anlatacak bir başka kapağa -şimdilik- ihtiyacımız olduğunu düşünmüyorum Mesut dostum :)

Son olarak,

Eserin yazılma sürecinde sağladıkları melodiler için Metin Kemal Kahraman, Grup Abdal, Ahmet Aslan, Blackmore's Knight, Düşbaz, Cat Stevens/Yusuf İslam, Sè Bira, Manuş Baba, Billy Joel, Leo Moracchioli, Haluk Levent, Awolnation, Imagine Dragons, ve henüz tanıştığım, yaşadığım Bozkır'ın sesi Neşet Ertaş'a,

Ve tabii ki, kitabın yazılabilmesi için gerekli olan zamanı onlardan çaldığım sevgilim Tuğba, annem Hicran, babam Aydın ve dostlarım Fikret (Ötünç), Tufan (Acil), Volkan (Çiftçi) ve Emre'ye (Çalışkan) anlayışları için,

teşekkür ediyorum.

Volkan Ertit

16 Aralık 2018, Adana-Karataş

Steve Bruce'a teþekkür...

Bu kitapta iddia edilenler Türkiye zeline yeni olsa da, İskoçya'nın Aberdeen niversitesi'nden Prof. Steve Bruce'un eserlerinin seklerleþmeye bakış aımda büyük bir etkiye sahip olduğunu belirtmem gerekiyor.

Bruce'un seklerleþme kavramını anlatma ve açıklamadaki muazzam üslubu ve ikna ediciliği, eserlerinin iç tutarlılığı, dile gösterdiği zen ve akademik ilkelere olan bağlılığı, onu alanın en etkili isimlerinden biri haline getirirken, benim gibi alanın yenileri için de yol gösterici olmuştur. Ancak bu öykünmeye rağmen, Bruce'un yöntemi ile bu kitaptaki yöntem arasında iki temel farklılık mevcuttur: Birincisi, Bruce kendi seklerleþme paradigmasını Protestan Reformu ile başlatırken; bu çalışma, çerçeveyi genişleterek Protestan Reformu'nu deneyimlememiş toplumların da aynı yöntemle incelenebileceğini iddia etmektedir. İkincisi ise, veri toplamadaki farklılıktır. Bruce, Hıristiyan çoğunluğun yaşadığı ülkelerdeki seklerleþme süreçlerini açıklamaya çalıştığı için veri olarak Kilise'ye gitme oranlarını ve Hıristiyanlığın inanç esaslarını merkeze almaktadır. Bu alışma ise Müslümanların çoğunlukta olduğu bir ülke olan Türkiye'deki toplumsal dönüşümü açıklamaya çalışırken, İslam'ın inanç ve ibadetleri ile birlikte, İslam'ın içinde yer almayan diğer doğaüstü alanla ilgili gündelik pratikleri de merkeze almaktadır.

Bu iki temel farklılık hariç, bu alışma Bruce'un en bilinen temsilcisi olduğu (klasik) seklerleþme teorisinin sınırları içerisinde yazılmıştır.

Okur'a

SEVGİLİ OKUR,

Teşekkür ederim “sekülerleşme tartışmaları”na gösterdiğin ilgi için. Zira bu kitabın ortaya çıkması için harcanan tüm emek, biraz da senden gelecek bu ilgiyle alakalıydı. “Sekülerleşme” kavramı etrafında dönen konulara meraklı olman sayesinde tanışmış olduk. Ümit ediyorum elinde tuttuğun bu kitap, merak ettiğin birçok soruya yanıt verebilme potansiyeli taşıyor. Bunu özellikle umursuyorum. Çünkü kitap seni düşünerek yazıldı. Hatta yer yer beraber yazdık diyebilirim.

Tahmin ediyorsundur, normalde kitap yazım süreçleri “yalnız zaman dilimleri”nden oluşur.

Benimki öyle olmadı. Son 11 ay boyunca, günün hangi saati olursa olsun, ne zaman otursam yazmaya, masanın sağında, solunda, bi’ şekilde ekranı görebileceğin her yerde, sen de vardın. Her bir cümleyi ve hatta kelimeyi yazdıktan sonra, senin okumanı bekledim. Bazen sen sordun, ben yanıtladım, bazense sen sormadan kafanda oluşan sorulara yanıtlar vermeye çalıştım. Bana hak

vermen için değil, senin tarafından anlaşılacak istediğim için açık bir dil kullandım.

Sevgili Okur,

Şimdilik aramızın iyi olduğunu biliyorum. Zira bu kitap senden bağımsız yazılmadı, yazılamazdı da. Ulaştığım sonuçları mümkün mertebe “bağırmayan” bir üslup ile seninle paylaşmak istedim. Ama zaman zaman heyecanıma yenik düştüğüm, seni kolundan çekiştirip “Allah aşkına şuradaki istatistiki verilere bak!” dediğim anlar muhakkak olmuştur.

Hoş gör beni.

Heyecanımı bastırmak için kendimle mücadele ettiğimi bilmeni isterim. Bazı zamanlar yazdıklarımı tekrar okurken, “Oldu Volkan, bi de istersen ‘gel abicim, gel ablacım, en güzel sekülerleşme sonuçları burda’ diye yazsaydın!” şeklinde kendime kızdığım anlar oldu.

Ama neyse ki heyecanımı dizginleyen editörüm ve koca bir ordu vardı etrafımda (Teşekkür kısmındaki isimlerden bahsediyorum).

Demem odur ki, ben yine yazardım da, senin “eleştirel gözle” okuyacağını bilmem, kitabın çok daha titiz şekilde hazırlanmasına sebep oldu. Muhakkak ki kafadaki tüm soruların yanıtını bulamayacaksın ve belki de kitabın ortaya koyduğu sekülerleşme kavramı ile Türkiye üzerine yazılmış bölümlere katılmayacaksın.

Olsun.

İfade etmeliyim ki, Türkiye’de henüz emekleme aşamasında olan sekülerleşme tartışmaları, olgunlaşmak için senin tüm eleştirilerine, önerilerine, karşı çıkışlarına, yorumlarına ve sorgulamalarına ihtiyaç duymakta. Batı’daki literatür 60 yılı devirmiş durumda iken, Türkiye’ye bu tartışma yeni yeni giriyor. Tartış-

manın sağlıklı zeminde yürütülebilmesi için senin düşüncelerine ihtiyacımız olduğunu bilmeni isterim. Fikirlerini esirgememen, tartışmanın boyutunu zenginleştirecek.

Kim bilir belki bi' gün orada ya da burada, sekülerleşme tartışmalarını yüz yüze yapma şansımız da olur. O zamana dek, yani bi' dahaki konferansta ya da bi' başka eserde görüşüne dek, kendine iyi bakman dileği ile,

Dolkan